

**Nordvik ser
ljus på
framtiden**

SIDORNA 22-23

**Stuga rustas
för Storöns
besökare**

MITTEN

FRAMTID **NORA**

– Sommaren 2020 –

Klas och Sanna Norberg flyttade till Norabygden med barnen Vidar, fyra år, Sixten sex år och Ebbe, ett år.

Foto: Bo Wikman

Klas & Sanna valde Nora

Flytten går till Nora och Östanö för familjen Norberg. De trivdes bra i Härnösand, men ännu bättre på landet.

Att bo i Nora innebär kortare resor för Klas och här finns tillgång till snabb uppkoppling, vilket också underlättar.

De vill gärna inspirera fler familjer att våga ta steget och flytta ut på landsbygden.

SIDORNA 4-5

**Renoveringen
har nått målet**

SIDORNA 8-9

**Världsarvet
fyller 20 år**

SIDAN 6

**Lövvik vill ha
scen till Ledin**

SIDAN 20

**Med sikte på
ökad inflytt**

SIDAN 2

LEDARE

Nu jobbar vi för ökad inflyttning!

Noramacken Ekonomisk förening fyller tio år. Vi har under denna tid i samarbete med det samlade föreningslivet och med stöd av alla människor investerat cirka 50 miljoner i vår bygd (se artikel). Vi kommer att fortsätta vår strävan att utveckla Kramfors kommun genom att investera i viktiga grundläggande samhällsfrågor i Nora som gör vår bygd än mer attraktiv för en ökad befolkning.

Torbjörn Norell, ordförande i Noramackens styrelse.

Foto: Olof Wigren

Det gläder oss att det går bra för ICA Strömmen där det redan efter tre års verksamhet finns en positiv trångboddhet och i skrivandets stund får vi höra att ICA har blivit utlämningsställe för post- och paket hos PostNord. Vi har flera pågående pro-

jekt initierade av och genomförda av föreningslivet på orten som beskrivs i tidningen. Flera vittnar om att det finns ett stort intresse (framför allt unga barnfamiljer) att flytta till Nora, en fråga vi har lyft fram till kommunledningen vid möten där vi påtalat bristen

på initiativ till bostadsbyggnad, mötesplats och skolfrågan i ett långsiktigt perspektiv.

Den närmaste framtiden kommer vi att fokusera på att utveckla Träffpunkt Nora och se om vi kan avhjälpa den positiva trångboddheten i butiken och möjligheterna till att investera i laddinfrastruktur för elfordon.

Vi är medvetna om att det finns en kritik mot kommunen där man saknar konkreta initiativ för samhällsbyggnation och att Noramacken får dra ett alltför stort lass för allmänna frågor. Det är en åsikt som vi delar och det måste bli tydligare med initiativ från kommunen där man aktivt deltar i utvecklingsarbetet, för det är trots allt skattemedel som ska fördelas i hela

kommunen.

För att vårt arbete ska bära frukt i framtiden, med en positiv utveckling som bidrar till kommunens utveckling, krävs investeringar på liknande sätt som har gjorts i övriga kommuner och som möjliggör t ex inflyttning.

Utan alla människors engagemang, stöd och bidrag under denna tid hade inte de investeringar som gjorts varit möjliga. Det måste också framhållas det fantastiska stöd som vi har haft från Länsstyrelsen, Leader Höga Kusten, och dess personal under denna tid, och som vi fortfarande har.

Vi önskar er alla en riktigt glad sommar!

Noramackens styrelse
Torbjörn Norell
Ordförande

Torbjörn Norell och Lennart Ramström vid Noramacken.

Foto: Olof Wigren

Noraborna har en mack ihop

- tio år av utveckling - och allt startade med Noramacken

Noraborna har en mack ihop. Och det var med den en utvecklingsprocess startade, som lett till många positiva händelser.

I år fyller Noramacken ekonomisk förening tio år och planerna finns på fler satsningar.

Ja, det är mycket som skett sedan 2010. Totalt handlar det om investeringar i Norabygden på cirka 50 miljoner kronor, tack vare föreningsinitiativ och olika samarbeten.

– Nyckeln till framgång har varit samverkan mellan föreningar och stöd från invånarna, säger Torbjörn Norell, ordförande i Noramacken Ekonomisk förening.

Den startade när beslutet togs att bygga en egen mack.

Det var då länge sedan den sista bensinpumpen plockades ned i Norabygden. En service som saknats och betyder mycket för invånarna.

– Här insåg vi att det

behövdes en samordning av resurser för att lyckas.

– Vi samlade representanter för alla sju föreningar i området och uppmanade befolkningen att gå in som medlemmar och därmed bli delägare, säger Åke Sjöberg, kassör i den ekonomiska föreningen och den som lägger mest tid på Noramacken.

När det väl fanns en finansiering klar, gick det snabbt.

En massa sedlar

I mars 2010 kunde man ge grönt ljus till att börja bygga och bara några månader senare var det dags för invigning.

– Jag minns dock att

kortterminalen dröjde så den första tiden var det sedelautomat som gällde. Det var en massa sedlar som hanterades och sattes in på konto, skrocker Åke som beräknar att hans nedlagda tid på macken motsvarar en halvtid.

En rad nya projekt

Med Noramacken besöjde Norabygden att den hade både idéer och handlingskraft.

De kommande åren följde en rad av nya projekt (se lista här intill), där det största var byggandet av en helt ny butikslokal för Ica Nära som också blev en Träffpunkt i kommunen.

– De gamla lokalerna från 1979 var både små och slitna, säger eldsjelen Lennart Ramström.

Här fick man stöd från både Kramfors kommun och andra offentliga instanser och 2017 stod allting klart.

– Vi tycker alla att det blev väldigt bra, säger Lennart Ramström, men samtidigt kanske vi skulle ha lyssnat på Åke Sjöberg som tyckte att vi skulle bygga större när vi ändå höll på.

– Ja, ler Åke, för nu kanske vi får bygga ut på grund av utökad service. Men det är sådant vi får ta.

Torbjörn Norell ser inte bara det som fysiskt står på plats som en stolthet för bygden, utan även det faktum att föreningarna gjort det tillsammans.

– Noramacken Ekonomisk förening har inneburit att vi enats och kunnat driva frågor på ett helt annat sätt än var för sig. Jag tror att vi kommer att se stora fördelar av den modellen även i framtiden.

Fakta

Viktiga satsningar i Norabygden:

2010: Noramacken Ekonomisk förening bildades och macken byggdes.

2014: Omfattande bredbandsutbyggnad i bygden.

2014: Stora förbättringar av väg 822 i Lövvikstrakten.

2017: Invigning av nya ICA Nära i Torrorrom med Träffpunkten.

2018: Återöppnande av förskolan i Torrorrom.

2018: Leaderprojekt "Samverkan och nätverk i Nora" om näringslivsutveckling och en förstudie tillsammans med Kramfors kommun om "Hållbara besöksmål i Norabygden" inleddes och pågår alltjämt.

2019: LONA del två, Investeringar i natur- och kulturmiljöer i Nora.

2020: Sjöbod på Storön och utveckling av Storön som besöksmål.

I alla dessa projekt har Noramacken ekonomisk förening varit inblandad. 2018 fick den utmärkelsen Årets Landsbyggare av Leader Höga Kusten.

Sanna Norberg packar upp glas i det nyfixade köket. Flytten har gått från Härnösand och det är intensiva dagar innan familjen kommit i ordning.

Foto: Bo Wikman

Familjen Norberg väljer

Familjen Norberg – Klas, Sanna och barnen Sixten, Vidar och Ebbe – är Norabygdens nyaste invånare. De valde ett boende på landet, i Östanö, i stället för att bo kvar i Härnösand.

– Både jag och Sanna är lantisar. Vi och pojkarna får livskvalitet här i Norabygden och jag tror inte att vi kommer att sakna någonting av det vi hade i stan. Däremot är vi tacksamma för det vi har i vår nya vardag, säger Klas.

Han är född och upp-
vuxen i bygden.

– Mitt föräldrahem är i Frök. Det ligger bara en kort bit från det hus vi nyss flyttade in i.

Senast han var bokförd i Norabygden var 2005, innan han började studera i Göteborg och sedan bosatte sig i Härnösand 2009.

Hans fru Sanna är från Häggdånger. Också den byn ligger på landet.

– Inte för att vi otrivts ett dugg i Härnösand. Vi har bott i ett trevligt villaområde. Men den här miljön är den vi älskar. Rofyllt, vacker natur och ändå centralt.

Klas, som är musiklärare och frilansande

musiker, kommer nu att ha närmare till de flesta av sina uppdrag.

– Jag har mycket jobb i Kramfors, Sollefteå, Örnsköldsvik, södra Västerbotten och Jämtland. Dit blir det kortare resor nu.

Sanna är förvisso kantor i Härnösands pastorat, men...

– ... jag kommer att kunna jobba en hel del

Klas Norberg berättar att de har snabbare bredband i Nora än i Härnösand.

Foto: Bo Wikman

hemifrån och sedan är det faktiskt bara 30 minuter, enkel resa, mellan Östanö och Härnösand. Vi har endast fyra kilometer från bostaden ut till E4:an, säger hon.

I kantorsuppdraget ingår även ansvaret för barn- och ung-

domskörerna i pastoratet. Sanna startade upp körprojektet Soul Children för tre år sedan.

Musik och fotboll

Att musiken präglar mycket av tillvaron hos Norbergs i Östanö är det ingen tve-

kan om. Men med tre barn, tre grabbar, mellan ett och fem år handlar det också mycket om lek och lärande. Och fotboll.

– Äldsta grabben, Sixten, är med i knattfotbollen i Hol. Det är cirka tjugo pojkar och flickor som är med där och det är jättekul, säger Klas.

Barnfamiljerna är relativt många i bygden. För Klas och Sanna vore det en dröm som gick i uppfyllelse om låg- och mellanstadiet öppnade i Torrom igen.

Fin skola

– Det är ju ändå en rätt fräsch skola för att vara i den här kommunen och gymnas-

Vackert väder och läge för grillning. Klas Norberg tar fram utemöblerna.

Foto: Bo Wikman

ett liv på landet

tiksalen rustades upp med hjälp av sponsorer för inte alls så länge sedan. Jag är ju ingen politiker och vet inte hur man resonerar kring upptagningsområden och så. Men nu när det är fullt till bristningsgränsen på Högakustensskolan i Herrskog. Kanske vore det en idé framöver att se om inte Torromsskolan kunde användas igen?

Framtidstro

– Jag vet att föreningsfolk i bygden jobbar för det, liksom för att kunna göra spännande saker i Församlingsgården. Det finns en framtidstro i Norabygden som är härlig, säger Klas Norberg.

Han och hans familj är i sin tur stora inspiratörer för andra unga familjer som funderar på att byta stan mot ett liv på landet. Och de vet om fler som är sugna på att följa deras exempel, att flytta

”Nu ser vi fram emot att få bo in oss.”

till Norabygden.

Granne till Klas, Sanna och barnen är Klas bror Jesper med familj.

– Och det finns flera andra barnfamiljer som vi känner och umgås med, säger

Sanna.

Numera går det också att jobba hemifrån i Norabygden på ett helt annat sätt än tidigare.

– Fiberutbyggnaden som skedde här för några år sedan gör, att vi har snabbare internet nu än vi hade i Härnösand.

– Under våren, sedan covid-19 slog till, har jag kört digital allsång via ABF

varje fredag. Den har jag sänt från Östanö, berättar Klas.

I sommar ska han och Sanna göra sig ordentligt hemmastadda i sitt nya hem och få klart det sista som ska snickras och fixas.

– Min pappa har varit ovärderlig i arbetet med att renovera vårt hus, säger Klas.

Sanna flikar in:

– Det har varit en intensiv vår i och med flytten men nu ser vi fram emot att få bo in oss.

En intressant detalj med deras hem är att fastigheten består av flera hus. Ett av dem, ett vitt hus, ett tjugotal meter från bostaden, var under Klas och brorsan Jespers uppväxt ett hantverkshus som deras mamma var engagerad i.

– Det kallades då för Varjehanda. Det vore coolt att hitta på något med det huset framöver, säger Klas.

Olof Wigren

Föreningskraften är lika viktig som imponerande

”Det är folket som bygger landet, folket är dom enda som kan det” sjunger Ulf Lundell. Och för landsbygden gäller i ännu högre utsträckning att föreningarna bygger framtiden.

Det går tungt för de flesta av landets kommuner. Särskilt för dem i glesbefolkade delar av Sverige, där befolkningsminskning och sjunkande intäkter leder till försämrade möjligheter att behålla skolor, vård och äldreomsorg. Nedläggningar och avvecklingar är ofrånkomliga. Det drabbar även idrotten och kulturen.

Det är här som föreningslivet har och kommer att få en än allt viktigare roll. Föreningarna, folket, har nämligen en enorm kraft. När föreningarna samlar invånarna och bestämmer sig för utmana dåliga odds och inte stillasittande acceptera att utvecklingen bara går åt ett håll – nedåt – kan det ge förbluffande resultat.

Norabygden är ett bra exempel på det. I den här tidningen kan du bland annat läsa om projekt som förverkligats och gjort skillnad – och på framåtanda.

Föreningar kan uträtta stordåd för orter och bygder. Även inom områden som inte har med deras kärnverksamheter att göra. Kraften hos föreningarna kommer i många avseenden att vara avgörande för hur det går för en liten ort eller bygd. När ingen annan gör det som måste göras, gör landsbygdens folk det själva. Så har det ofta varit, så är det fortfarande och så kommer det att vara i ännu högre utsträckning i framtiden.

När service och viktiga verksamheter hotas, när kommunerna lider brist på pengar, står hoppet till föreningarna och landsbygdskämparna. De håller orter och bygder levande, genom samarbete, hårt arbete och kreativa lösningar.

Vi behöver en levande landsbygd och en av de vackraste företeelser som finns är när människor på landsbygden samverkar för utveckling, mot avveckling.

Olof Wigren

Högakustenbron. Den södra entrén till världsarvet Höga Kusten.

Foto: Bo Wikman

Världsarvet Höga Kusten 20 år i år

Länsarkitekten Birger Åström uppges av många vara den som döpte Höga Kusten, i en utredning om området som gjordes på 1970-talet. Åtskilliga anser dock att namnet och begreppet är betydligt äldre än så.

Otvivelaktigt är dock att Höga Kusten som världsarv fyller 20 år i år.

Det var i slutet av år 2000 som världsarvskommittén, Unesco, ett organ inrättat av FN 1946, utsåg Höga Kusten till världsarv för sin unika och värdefulla naturmiljö.

Sedan 14 år tillbaka omfattar världsarvsområdet även Kvarkens skärgård i Finland.

Den rekordstora landhöjningen efter den senaste istiden har skapat ett fascinerande landskap där både geologiska och biologiska processer alltså pågår.

Ökande intresse
– Intresset för Höga Kusten ökar hela tiden

och på sensommaren kommer vi att inviga en ny utställning om världsarvsområdet på naturum Höga Kusten vid Skuleberget, säger Patrik Bylund.

Han är världsarvsamordnare för Höga Kusten och ser hur allt fler söker sig till världsarvet för att

se och uppleva det.

– I år, när vi har coronapandemin som kräver viss social distansering för att minska smittspridningen, är jag övertygad om att vi kommer att se ännu fler som fiskar och vandrar i Höga Kusten. Även bland målgrupper som kanske inte varit så väl representerade hittills.

Ny portal

Du kan läsa mer om världsarvet Höga Kusten på hemsidan varldsarvethogakusten.se och den nya, gemensamma världsarvsportalen highcoastkvarken.org.

org.

Här hittar du bland annat filmer och animationer, förutom ett rikt informationsmaterial, fakta, artiklar och en databas för fördjupning.

Gott om pärlor

Det saknas verkligen inte pärlor i Höga Kusten som är värda att besöka. Förutom dem i Norabygden som vi skriver om på annan plats i denna tidning – Rödhällorna, Storön, Hornöberget och Valkallen – har Patrik Bylund två tips: – Fjärdibotten är en härlig oas med gamla

fäbodan som ligger nere vid vattnet, som man kan knyta till världsarvet med Draged där de drog över båtar mellan Norafjärden och Grönsviksfjärden. Och Fröksberget sydväst om Nora har ganska höga världsarvsvärden, visar en ny analys som vi har gjort.

Olof Wigren

Fotnot: Höga Kusten är numera både ett världsarv och en destination. Destinationen är etablerad av Ångermanlands fyra kommuner genom bolaget Höga Kusten Destinationsutveckling.

Unik landhöjning

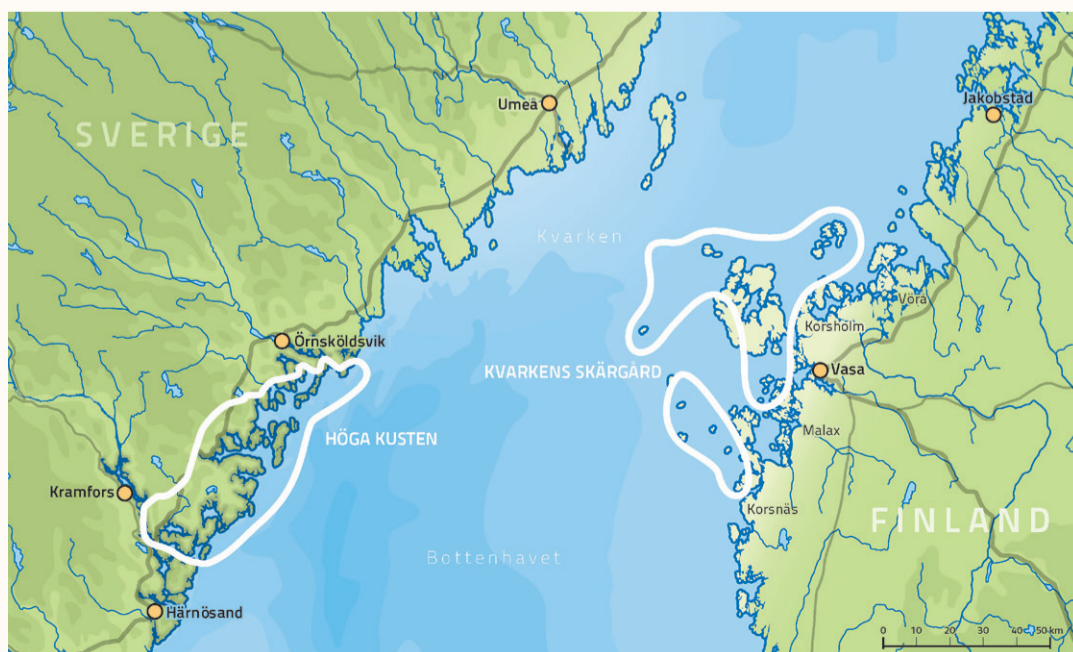
Höga Kusten är det bästa stället i världen att besöka om man vill förstå landhöjningen. Här finns de bästa spåren av landhöjningen efter senaste istiden. Landhöjningen har format Höga Kustens särpräglade natur.

Höga Kusten skrevs in på Unescos världsarvslista år 2000. År 2006 utökades världsarvet med Kvarkens skärgård i Finland.

Världsarvskommitténs motivering:

”Höga Kusten är en av de platser på jorden där landhöjning pågår efter inlandsisens avsmältning. Den isostatiska höjningen är väl illustrerad och områdets särprägel är omfattningen av landhöjningen, 285 meter, som överträffar andra platser. Området är typlokal för forskning om isostatisk landhöjning, ett fenomen som först bevisats och studerats här.”

Källa: <http://worldheritagesweden.se>

Lonaprojektet lever vidare trots att pandemin bromsar

Höga Kusten ska bli attraktivare och mer tillgänglig för alla. Det är grunden för de bidrag föreningarna i Norabygden sökt och fått.

Starten för arbetet har gått, men pandemin bromsar.

– Vi väntar med möten inom föreningarna till hösten på grund av pandemin, säger Lennart Ramström, vice ordförande i Noramacken, som är paraplyorganisation för bygdens föreningar.

Bänkborden är klara

Planeringen är klar och en del bänkbord har blivit klara, men större åtgärder som renovering av toppstugorna i Valkallen, Lövvik och Nipstugan i Östanö skjuts nu på framtiden.

Lennart Ramström, vice ordförande i Noramacken.

– Det är såpass många äldre som är engagerade i föreningarna, säger Lennart Ramström.

De tillhör riskgrupperna i coronatider och hälsan är viktigast. En hel del material behöver fraktas på plats med helikopter och att hålla på med byggerna under turist-säsongen känns inte

rätt, förklarar Lennart. – Målsättningen är fortfarande densamma, men det blir en förskjutning i tid.

Ger statliga pengar

Lona är en förkortning av Lokala Naturvårdsprojekt. Projekten ger möjlighet till statliga medel för lokala naturvårds-satsningar och kan

bara sökas av kommuner. Det är dock möjligt för föreningar att initiera och driva projekt, vilket är fallet i Norabygden. Norabygdens Lona-projekt sträcker sig fram till sista december 2021 och omfattar 792 000 kronor.

Bo Wikman

Lonaprojektets delar

Röjning av stigar plus siktröjning vid Vikmunsberget. Erik Danielsleden går förbi där.

Informationstavlor för kunskaps-spridning vid Vikmunsberget, Holsklippen, Nipstugan och Sälje fåbodar.

Renovering och anläggning av toaletter vid Valkallen, Holsklippen, Nipstugan och Fjärdbotten.

Lägga ut spänger för att tillgängliggöra området vid Vikmunberget.

Köpa in och ställa ut bänkbord vid Vikmunsberget, Valkallen, Holsklippen, Nipstugan, Sälje fåbodar och Berghamn.

Mura en grillplats i Berghamn.

Uppfräschning av parkeringar och stigar vid Berghamn, Fjärdbotten och Sälje fåbodar.

Renovering av toppstugan på Valkallen och Nipstugan.

Renovering av gårdsgården i Fjärdbotten. Sätta upp en mindre gistvall samt restaurera nätkokaren och röken i Berghamn.

Fågelskådare dras till Nora

Boende och besökare i Norabygden kan kombinera turen till affären med fågelskådning.

Vid affären finns nämligen en välbesökt fågelsjö, Sursundet, som en gång i tiden varit havsvik. Här häckar fåglar som till exempel knölsvan, skäggdopping, vigg och sothöns. Variationen på fåglar är störst under våren, men många arter häckar här.

Rördrom och vaktel

På våren kommer arter som rör- och sävsångare, vattenrall, småfläckig sumphöna, rördrom och vaktel. Fåglarna hörs mest under tidig morgon och kväll.

Under vintern dröjer sig gräsänder, strömstare och ibland svanar, knipor och kanske någon smådopping kvar på platsen.

För att kunna tillgängliggöra fågelskådning för funktionshindrade vid Sursundet, har en utredning gjorts av ornitolog Tomas Birkö.

Utvecklingsarbete

Utvecklingsarbetet omfattar även Träffpunkt Nora (en ny byggnad som ska bli en mötesplats) inklusive om- och tillbyggnad av församlingshemmet samt åtgärder vid Salomsholmen, Grötom och Noraparken.

Bo Wikman

Skäggdoppingen häckar i Sursundet.

Foto: Tomas Johansson

Hembygdsföreningen går i

Nora hembygdsförening med nära 200 aktiva medlemmar fyller 80 år i år. Det är ett viktigt år, men firandet blir inte som man hoppats på.

– Vi hade tänkt fira det, men nu har coronan ställt allt på ända. Vi får se om vi kan fira till hösten, säger ordförande Per-Åke Nordquist.

Hembygdsföreningen går just nu i mål med en omfattande renovering, som kostat 1,2 miljoner kronor.

Den har blivit möjlig tack vare stöd från EU:s jordbruksfond för landsbygdsutveckling och genom att föreningen själv samlat ihop drygt 120 000 kronor. Företag och privatpersoner har varit generösa med bidrag.

– Att vårda och beva-

ra de fyra husen är en viktig uppgift för föreningen, konstaterar Per-Åke Nordquist.

Fyra byggnader

Hembygdsföreningen har fyra byggnader, hembygdsgården, bagarstugan, spannmålsmagasinet och båtsmanstorpet (ett soldattorp i Salom).

Behovet av upprustning var stort och nu har byggnaderna fått nya plåttak. Fasaderna, fönster och dörrar har målats och en rejäl handikappramp, som ansluter till nya förstu-

kvisten, ger tillgänglighet för alla. Slutbesiktningen sker efter midsommar.

Per-Åke Nordquist bjuder på en liten rundtur i hembygdsgården. Här finns många gamla föremål och en hel del lokal historia samlad, som exempelvis hemmets släktträd.

Sedan 1700-talet

Där kan man läsa vilka som bott på platsen sedan 1700-talet.

Här finns också en liten skolsal, sovrum och olika verktyg från

sågverkstiden i Noraström, för att nämna en del. Gården är väl värd ett besök.

I vanliga fall hade verksamheten startat med bagarstugans dag i maj.

Sedan brukar man ibland fira nationaldagen 6 juni och, förstås, midsommar, som drar ett par hundra personer till stängresning och dans med lekar runt stängen till levande musik.

Traditionellt

Återvändare, hemvändare och många barn-

familjer söker sig dit.

Noradagarna är också ett traditionellt inslag och sker i mitten av juli. Inslagen är numera folkmusik, tal och kakfrossa.

Kulturarv och lärande

Kulturarvsdagen i september, då Riksantikvarieämbetet har olika teman för att skapa förståelse, intresse och engagemang för kulturarvet, brukar avsluta sommarsäsongen.

I år är temat Kulturarv och lärande – om lusten att upptäcka eller att inspireras av

Plankbärarna hade tjocka axelkuddar för att kunna bära stora mängder brädor. De här kommer från Norasågen, där de användes flitigt.

Bengt-Åke och Monica Lindquist är aktiva medlemmar i Nora hembygdsförening.

Så här kunde det se ut i sovrummen för hundra år sedan. En utdragbar säng, potta och spottkopp var vanliga inslag.

Skolböckerna var rejäla förr. Tunga biblar fattades inte.

mål med renoveringen

historien.

Men sommaren 2020 är olik andra somrar och arrangemangen har strukits, ett efter ett.

” Vi brukar besöka Erik Danielskojorna

– Vi ska försöka ha bergsvandringarna på tisdagar i juli. Vi brukar besöka Erik Danielskojorna och vi har tänkt besöka kojorna på Holsklippen, samt en vandring i Klocke-

strand, eventuellt också en kväll vid Båtsmantorpet – Coronaläget får styra. Arbetet med Erik Danielsleden är en ganska stor del i vår verksamhet, säger Per-Åke Nordquist.

Leden har möjliggjorts tack vare engagerade medlemmars arbete och bidrag från Skogsstyrelsen.

Tio mil led

– Det är tio mil led som blev klar förra året, efter flera års arbete, förklarar Per-Åke Nordquist.

Efter intervjun kom-

mer medlemmarna Bengt-Åke och Monica Lindquist in i hembygdsgården. De har varit i bagarstugan och bakat fina, mjuka tunnbröd och ger en påse till ordföranden.

Tiondet

– Det är ett tionde, skojar de.

Per-Åke Nordquist tipsar i sin tur att stugan går att hyra om det är fler som blir sugna på att baka.

Text och foto:
Bo Wikman

Per-Åke Nordquist är ordförande i Nora hembygdsförening.

BILDEN

Rödhällorna Rödhällorna ligger vid Grönsviksfjärden nära Höga kustenleden och kan vara värd en avstickare för vandraren, eller vara ett utflyktsmål i sig. Här finns ett varierat stenlandskap med den röda Nordingrågraniten som är Ångermanlands landskapssten. Graniten har centimeterstora strökorn av den ljusröda kalkfältspaten och är mycket dekorativ.

Foto: Bo Wikman

NOSTALGI

HORNÖ-WEDA, ångfärja byggd 1923.

Foto: J. Robert Boman

70 000 färjeturerer för det lokala bussbolaget

Färjetrafiken mellan Hornön och Svartnora och Hornö och Veda är sedan länge avslutad och ersatt av vägbroar.

Mest klassisk var turen över Ångermanälvens mynning. Hornö-Veda hade 400-åriga traditioner när det sista fordonet transporterades över leden den 1 december 1997. Samma dag som Högakustenbron invigdes.

Viktig passage

Redan i början av 1600-talet blev passagen mellan Hornö och Veda viktig för den så kallade

Buss på färjan mellan Hornö-Veda 1938.

Foto: Viktor Lundgren

kustlandsvägen. 1769 blev Weda byemän ansvariga för den kungligt förordnade roddplikten och när Dals sågverk flyttades från Ramvik till Hornö, sattes det in bogserbåtar och prämar. Den 8 maj 1930 var

Kjell-Arne, Nils-Olov och Sven-Erik Zetterblad på Zetterblads Buss. Bilden togs 2015.

Foto: Olof Wigren

en historisk dag. Då var det premiär för den allra första ångfärjan över leden. Den gick dygnet runt, men naturerna avskaffades i mitten av 1940-talet då Sandöbron togs i bruk en dryg mil västerut.

Några som hann åka färja flest gånger var chaufförerna på Zetterblads Busstrafik. Företaget startades 1949 av Nils och Gun Zetterblad och ägs idag av deras barn. Det började med transporter av

gods, bland annat kol och koks, och övergick sedermera till att handla mer om persontrafik. Åtskilliga bussar har nöts ut genom åren.

70 000 gånger

– Jag har räknat ut att våra bussar åkte de olika färjorna över 70 000 gånger. Vi var väldigt glada när broarna kom, skrockar Nils-Olov Zetterblad som är en av delägarna till Zetterblads.

– Vår farmor hade länge ett café nere vid gamla färjeläget. Där hade hon många gäster som väntade på färjan över till Veda.

Olof Wigren

STORÖN

ett annorlunda
resmål med
makalösa klippor

Storön är världsarvet Höga Kustens sydligaste utpost och kan bara nås med båt.

Storön bjuder på trehundra

Trehundra hektar mycket speciell naturupplevelse väntar den som ger sig ut på en tur till Storön, som är en oupptäckt pärla.

Men nu ska fler lockas till ön genom att en före detta fiskebod rustas upp för besökare som vill övernatta.

– Hur många är det kvar?

Lennart Ramström står i fiskebåten och tar emot takplåt från Urban Nyberg och Ulf Näsman, som tillsammans med P-O Näsholm lastar byggmaterial. Det är fönster, tryckimpregnerat virke, takplåtar och hänggrännor som ska transporteras till Storön från kajen i Berghamn.

Nylén & Näsholm Bygg har fått uppdraget att rusta upp en fiskebod som blivit sliten av väder och vind. Den ser ut som en liten som-

marstuga och finns i södra änden av Storön.

Berghamnsviken bjuder lämpligt nog på lugnt vatten inför resan. Även havet utanför viken vilar med små vågor denna morgon, när många nyss stigit upp eller just anlant till jobbet.

Fiskebåten lastas och snart styr vi förbi de små holmarna vid inloppet, ut ur viken.

Lennart Ramström berättar att upprustningen sker för att fler ska

få möjligheten att övernatta på ön. Höga Kusten stärks som resmål och Norabygden får ännu ett starkt kort att visa upp för besökare. Men frågan är hur de ska kunna ta sig ut dit.

– Det är inga problem för de som har tillgång till båt. Men annars är frågan olöst, säger Lennart Ramström, medan hantverkarna passerar i en mindre båt.

Det finns många regler kring passagerartrafik och hur man löser transportproblemet är något man ska grunna vidare på.

Eftersatt underhåll

Vi svänger in på sydsidan och hantverkarna står redo att lasta ur på bryggan i Nyhamnen. En hög med gammalt fasadvirke ligger vid stugan.

– Det är inte uttruttet, men det var längesedan det fick någon målning, konstaterar Urban Nyberg.

Naturreseptatet Storön ligger i världsarvets sydspets. Här finns höga klippor av flera hundra miljoner år gammal sandsten med ett lager av skyddande diabas ovanpå. Sprickor och gamla stenras bidrar till det dramatiska landskapet som sakta reser sig allt högre upp ur havet.

Vi passerar ett fågelrede. En andfamilj har valt att bädda sina gröna ägg i dun nära stigen. Föräldrarna syns dock inte till. Kanske såg de oss på håll och hoppas nu att vi ska lämna äggen ifred.

Vindskydd och eldplats

Blå punkter markerar stigarna på ön. Ganska snart kommer vi till ett vindskydd med en rejäl eldplats att samlas kring. De rustades upp för 15 år sedan av Norabygdens IK.

– De var i riktigt dåligt skick innan, säger Lennart Ramström och

Ulf Näsman och Urban Nyberg lastar byggmaterial i båten, där Lennart Ramström tar emot.

Det är dags för fönsterbyte, Nya är på gång.

Ny fasad ska upp. Urban Nyberg spikar ribb.

När den gamla hamnen gavs upp på grund av landhöjningen blev Nyhamnen platsen för landstigning.

Storögubben syns i silhuett från öster.

ra hektar naturupplevelse

tillägger att allt som fixats på ön sedan 1990 har skett på initiativ av föreningarna i Nora, samtidigt som Länsstyrelsen varit bra på att stötta.

Han visar stigen genom granskogen till sjön, där det fram till 1800-talet fanns en gammal hamn. Den övergavs av fiskarna på grund av landhöjningen som snörde av inloppet.

Vi går förbi en liten, mörk byggnad med två bäddar som tillhört försvaret. Den går att använda till övernattning för den som vill. Det finns även ett utedass intill. Färskvatten saknas, så det är nödvändigt att ta med sig eget.

Ganska snart stöter vi på en betongbunker som troligen varit utsiktsplats. Öns historia handlar inte bara om fiske, försvaret har också lagt mycket tid och energi på ön. Den ligger strategiskt till för att skydda eventuella angrepp mot

Hemsön och försvara inloppet till Ångermanälven.

När vi återvänder till Nyhamnen håller snickarna på att spika ribb för ytterpanelen. Ett nytt plåttak ska läggas på det gamla och nya fönster ska monteras. Huset ska även rustas invändigt med nya golv, väggar och trätak samt köksskåp. Sjöboden kan hysa åtta personer, men är mer lämpad för fyra.

Storögubben uppenbarar sig

Vi skjuter ut båten från bryggan och färden tillbaka går på utsidan av ön. Till höger om båten syns bara havet och horisonten.

Till vänster bjuder Storön på fantastiska stenformationer av diabas och sandsten, och ganska snart syns Storögubben stumt blicka söderut. Enligt gammal sed ska man slänga en silverslant i vattnet. Då kommer Storögubben att varna med en

knackning i relingen om det är fara å färde.

Från havet ser man också det gamla inloppet till Gammhamnen, där stenar ligger upplagda som minne från kampen mot landhöjningen om att hålla passagen öppen. Man tvingades ge upp och viken blev en sjö som nu ligger två meter över havet.

Storöns växtlighet är också intressant. Än har jag inte sett gistvallarnas torrängsflora där näten förr hängdes på tork, gammelskogen öster om Insjön och den örtrika vegetationen som blommar i sänkor och på myrar.

Det finns all anledning att återvända till detta smultronställe, där världsarvet börjar på allvar.

Text och foto:
Bo Wikman

STORÖN

Storlek: 310 hektar. Naturreservat sedan 1970.

Historia: Bönderna i Nora socken fiskade vid Storön under medeltiden och troligen tidigare. Från 1546 till 1587 tillhörde Storön kronan. Därefter köptes ön genom så kallad bördsrätt av Nora allmoge. År 1671 garanterades allmogen i Nora sin lagliga rätt av kungen. En beskrivning från 1707 säger att hamninloppet började bli grunt. Årligen samlades alla fiskarna för att hjälpas åt att rensa Hamnhålet så att kanalen skulle bli fortsatt användbar. Under 1870-talet fick man ge upp kampen mot landhöjningen och fiskeläget flyttades till Nyhamnen. Hus flyttades, andra byggdes nya. I början av 1900-talet brann elva av husen ner. Något nytt fiskeläge byggdes inte upp. Idag finns endast två hus kvar vid Nyhamnen. Ett av dessa rustas nu för besökare.

Ägande: Ön förvaltas fortfarande av Storöbolaget som grundades på 1700-talet. Det är en sammanslutning av ett 50-tal hushåll i Nora socken.

Bland klipporna ordnar naturen sina egna blomsterarrangemang.

Danshällan kallas den här platsen, där diabasen med åren blivit slät som ett stort golv.

Fåglarna trivs och uppenbarligen förökar de sig på ön.

NYHET FÖR VANDRARE

Landshövding Berit Högman förklarade Lilla Högakustenleden invigd. Mats Löfroth, ägare till Höga Kustenhotellet hoppas att fler gäster ska stanna längre i Höga Kusten.

Lilla Högakustenleden invigd

En ny, mindre och bekvämare led för vandrare, har nu färdigställt

Torsdagen den 4 juni 2020 kan nu skrivas in i vandrarnas historieböcker som dagen när Lilla Högakustenleden invigdes. Den består av två leder och man kan välja att gå tre eller sju kilometer på Hornöberget.

Det var landshövding Berit Högman som klippte bandet efter invigningstal av Höga Kustenhotellets ägare Mats Löfroth.

Han berättade att arbetet med lederna startade för fem år sedan och att man byggt vindskydd, grillplatser och satt upp rastplatsbord.

– Man ska kunna ta det lugnt och njuta av vandringsen, sa Mats Löfroth. Tanken är också att ho-

Kramfors kommunalråd, Malin Svanholm (S), fick sällskap av Bengt Wallin i början av vandringsen på Lilla Högakustenleden.

tellet ska gynnas av leden och kanske få gästerna att stanna en till natt och vara kvar längre i Höga Kustenområdet.

– Då kommer besöksnäringen fortsätta med den framgångssaga som faktiskt varit de senaste

tio åren, förklarade Mats Löfroth.

Han tackade speciellt Göran Hellström, vars arbete varit outhärligt. Berit Högman betonade tillgängligheten och att man kan åka buss till leden om man inte har

tillgång till bil.

– Det är viktigt med alternativen. Alla kan inte köra bil till Skuleskogens entré syd på lördagsmorgonen, sa hon vid invigningen.

**Text och bilder:
Bo Wikman**

FAKTA:

Lilla Högakustenleden startar i anslutning till Hotell Höga Kusten vid norra brofästet.

Lederna, tre respektive sju kilometer långa, går på Hornöberget, som omges av Ångermanälven, Storfjärden och Majorsviken.

Det finns fem särskilda utsiktsplatser längs leden, alla på den korta sträckningen.

Det finns också ett antal rastplatser och vindskydd. Leden är inte helt färdigbyggd och fler bekvämligheter ska tillkomma.

På Valkallen når man toppen

Valkallen tycks behålla platsen som ett av de populäraste utflyktsmålen i Norabygden. Parkeringen vid den anslutande stigen är ofta välfylld, i synnerhet på helgerna.

Den 800 meter långa stigen upp till toppen kan vara lite krävande, så den som planerar en utflykt måste räkna med det. Samtidigt är Valkallen ett bra alternativ till det betydligt mer krävande och mer kända Skuleberget.

Storslagen utsikt

Från Valkallen är utsikten storslagen. Man ser Storfjärden i söder, Höga Kustenbron i väster och Norafjärden i norr.

Vid grillplatsen möter vi två familjer som

är i full färd med att packa upp korv, bröd och allt möjligt som hör till.

De har vandrat med barnen hela vägen upp. Patrik Gunnarsson kom sist upp med minstingen Nils. Brodern Oskar var då i full färd med att upptäcka platsen.

– Det här är ett fantastiskt ställe att komma till och nära för oss som bor i Härnösand, säger Pernilla Fredriksson, mamma till Oskar och Nils.

– Vi var här för sex år

Barnen Nils och Oskar passade på att besöka stugan på toppen av Valkallen. Här fanns en intressant bok om Höga Kusten att bläddra i.

sedan, men då var barnen inte födda, tillägger hon och ser ut mot fjärden med E4 långt borta i bakgrunden medan även ett par väffeljärn kommer upp ur packningarna.

Stuga invigd 2000

På toppen finns också en stuga som uppfördes 1997. Stugbygget

startade som en studiecirkel med 17 deltagare och timrades på gammalt vis. Stommen lyftes med helikopter till bergstoppen medan övrigt material bars upp av deltagare och vandrare. Stugan stod färdig 1999 och invigdes 2000.

Bo Wikman

Valkallen

Valkallen, med utsikt över Ångermanälvens utlopp och havet, ligger vid södra delen av Höga Kustenleden.

I väster syns Höga Kustenbron över Ångermanälven, i öster, ute i havet, ser man Storöns naturreservat och norrut är det utsikt mot Norabygden. På varje sida av toppen, som är 240 meter över havet, leder två stigar upp. Båda ansluter till Höga Kustenleden. Vintertid är den ena skoterled. På toppen finns en raststuga med övernattningsmöjlighet, utedass samt en grillplats.

Patrik Gunnarsson och Pernilla Fredriksson närmast, med barnen Oskar och Nils, samt Anna och Mattias Bylund med barnen Viktoria och Stina åker gärna från Härnösand till Valkallen öster om Lövvik.

Holsklippen Från toppen av Holsklippen får man en rejäl vy över Nora socken. Man kan se nästan hela socknen med öar och fjärdar i det klippiga kustbandet från det 226 meter höga berget. Där finns också en toppstuga att rasta i, sommar som vinter. Även här har Erik Daniels byggt en koja. Det lär vara en fin skapelse, väl skyddad med behaglig liggplats.

Foto: Bo Wikman

Lugnet lockar till Berghamn

Lugnet och den starka sammanhållningen i Berghamn får boende att vilja stanna kvar i byn. Förr fanns skola, småbruk och fiske och för framtiden betyder närheten till E 4 och tillgången på bredband mycket.

Lennart Bergman är född i Berghamn 1946 och gick några år i byskolan innan han fortsatte i Kramfors och på Svanö.

– Jag har även bott fem år i Stockholm och sedan drivit rörfirma i Kramfors, berättar han en solig dag på bryggan vid sjöboden.

Berghamn blomstrade under andra världskri-

Lennart Bergman tar gärna en fisketur med båten.

Foto: Bo Wikman

get. Då var det fiske och jordbruk som systerfolket.

Gick i byskolan

– När jag gick i skolan var vi tio–tolv skolbarn här och då var det bofasta i alla kåkar. Lennarts pappa och hans bröder var fiska-

re, men på 1950-talet började de flesta jobba inom industrin.

Själv återvände han och hustrun till byn för gott för runt tio år sedan.

– Jag har tillbringat all ledig tid i Berghamn. Här har jag mitt föräldrahem. Det

finns inget som lockar mig till Kramfors, fast jag bott så många år där, konstaterar han.

Stugor går i arv

Han berättar att de som har möjlighet kommer tillbaka och att även följande generationer hyser kär-

lek till byn.

– Om du tittar på stugorna här är det andra och tredje generationen som äger dem. Det blir nästan aldrig en stuga till salu.

Lennart säger att det är många som skulle vilja bo här, men att det också måste vara praktiskt möjligt. Det måste finnas arbete inom rimligt avstånd.

Många har pension

– Om du tittar på åldrarna här så är det inte många av oss som behöver åka på jobbet, säger han och syftar på att de flesta bofasta nått pensionsåldern. Lugnet och sammanhållningen betyder mycket.

– Om jag skulle stå här och behöva hjälp så behöver jag inte göra högt. Det finns

en mycket stor sammanhållning och det är värt mycket, berättar han och säger att det är lagomt mycket turister.

Många som kommer är naturintresserade och besöker hällorna på utsidan, där de solar och är nöjda. Men de kan också slå sig ner vid sjöbodens fikabord, något Lennart inte har problem med.

Turister vid sjöboden

– Det är ofta de sitter här och fikar när vi kommer hit. De blir alltid lika generade, men vi brukar säga att det inte spelar någon roll om de sitter här, så länge de inte tar stolarna och borden med sig när de går, säger han med ett skratt.

Bo Wikman

Fina hällar nära byn Om man promenerar förbi kapellet i Berghamn och tar stigen över hygget, så kommer man efter en tiominuterspromenad till havet på andra sidan berget. Liksom på Rotsidan finns här vidsträckta stenhällar som blivit formade av havet under årtusenden. Här finns gott om plats för både soldyrkare och de som vill njuta av vackert slipade diabashällar. I bakgrunden skymtar Storön.

Foto: Bo Wikman

Tack vare en bra uppkoppling är det enkelt att uppdatera hemsidan för Anna Palmbo Bergman och de andra som fyller på innehåll i norabygden.com.

Hemsidan fylls på med nyheter om Norabygden

På en bergssluttning med fantastisk utsikt över Berghamnsviken bor Anna Palmbo Bergman med maken Daniel och döttrarna Milly, åtta år och Liv, fem år.

De har båda jobb med anknytning till havet, Daniel inom kustbevakningen och Anna genom Umeå marina forskningscentrum.

– Jag är kemist och naturgeograf vid UMF och arbetar främst med nationell och regional miljöövervakning av vattenmassan i Bottniska viken. Hon är också en av de mest engagerade i sajten norabygden.com, som är den sajt Norabor samlas mest kring.

2019 hade hemsidan

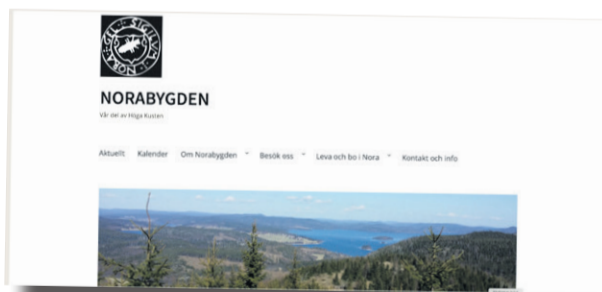
cirka 10 600 besökare och drygt 27 000 visningar.

Det har kommit fler och fler följare och många går in och läser. Sajten ökar för varje år, både i antal besök och innehåll.

Leaderprojekt

Ägare till sajten är numera föreningen Noramacken.

Anna berättar att det startade som en del i ett Leaderprojekt, Samverkan och nätverk i Nora, för att öka turismen runt

Norabygden.com är en sajt speciellt för Nora. Där kan boende och besökare hitta all möjlig information om trakten.

Norafjärden. Som en del av projektet skulle också nätverkandet mellan privatpersoner, företag och föreningar öka.

– Vi var några som gick i en studiecirkel 2017 för att lära oss göra hemsidor och jag gick med för att göra en om Berghamn. Innan studiecirkeln

hade jag aldrig hållit på med hemsidor, men nu tycker jag att det är roligt.

Hemsidan hamnade lite i stiltje under 2018, men den har tagit fart igen.

– Kristina Sundbaum och Per-Åke Nordquist drog igång det igen 2019 och vi samlades för att den skulle

finnas kvar.

Krafttagen har gett resultat och det syns på sidan. Anna gör mycket av det tekniska och ordnar med strukturen.

– Det har blivit enklare layout och enklare att hitta bland rubrikerna. Tidigare var det svåröverskådligt, framförallt i mobilen.

Hoppas på fler

Anna hoppas att att det ska bli fler som lägger ut information. – Nu hänger det mycket på mig, Monica Lindquist och Per-Åke Nordquist och det vi kan snappa upp och lägga ut i kalendern eller som artiklar. Materialet kommer

från informationsbrev, annonser, tips på evenemang och från idrottsklubben.

Ökad betydelse

– Mycket ser man i sitt eget flöde, men man får jaga ganska mycket, säger Anna.

Målgruppen är bred: fastboende, de som har fritidshus, besökare och turister.

Anna känner av att sajten får en allt större betydelse, men det är inte många reaktioner från läsekretsen.

– Det man skulle önska är att få en tumme upp när något läggs ut eller att man får kommentarer.

Text och foto:
Bo Wikman

Plock!

Hampe – ingen halvdan målare

Hans Halfdan Svanberg är det få som känner till.

Men såg Hampe Svanberg och många, i alla fall konstintresserade, vet vem det handlar om. Hampe var allt annat än en halvdan målarkludd utan en skicklig landskapsmålare, tecknare och skulptör. Han föddes 1883 i Lide, Nora socken, och studerade konst både i Sverige och utomlands och ställde ut över hela landet. Han har bland annat dekorerat flera kyrkor och kapell, bland andra dem i Nora, Bergs kyrka i Jämtland och Lungö kapell. Men mest är han nog ändå känd för sina

målningar av det ångermanländska kustlandskapet. På bilden här intill ses hans tavla Septemberdag vid Gaviksfjärden, Nora.

Hampe Svanberg dog i Härnösand den 19 juli 1961, 78 år gammal.

Anrik plats med mycket drag i sin historia

Den genaste vägen till Norafjärden från strömmingsfisket vid Storön gick mellan Grönsviksvägen och Fjärdbotten. Därför drogs båtarna över i Draged. Fjärdbotten är en gammal

fäbodvall, som en gång nyttjades av Bölestabönderna. Fäbodriften upphörde på 1940-talet.

Numera är det en betydande nivåskillnad från vattentoppen upp till toppen av landtungan emellan fjärdarna.

Hösten 2008 anlade Vägverket en ny rastplats med stor parkering och två bord med sittplatser uppe vid vägen mot Lövvik.

Därifrån har man en magnifik utsikt mot Norafjärden och Fäbodvallen.

"Pappa Ben" Sune Ramström, "Adam" Hans Öhgren, "Hoss" Tommy Nordlöf och "Little Joe" Lennart Ramström.

Visst känns de igen? – bröderna Cartwright!

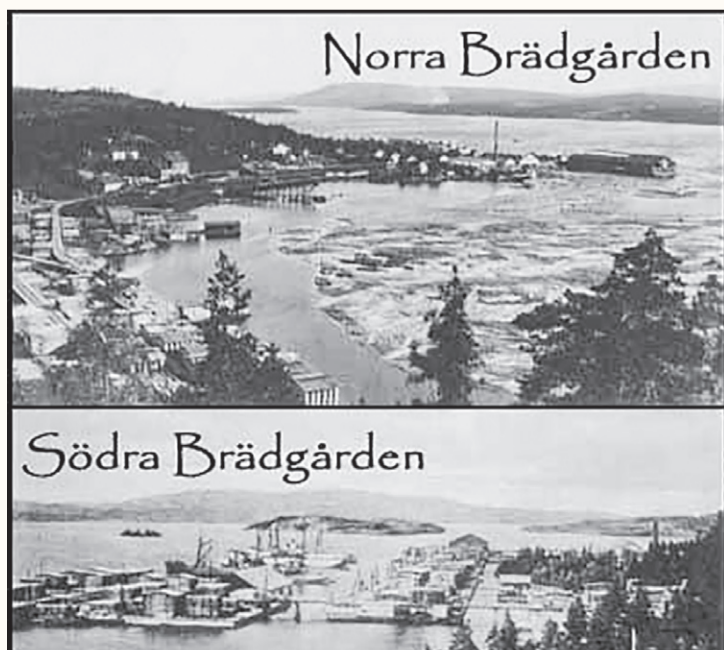

Denna kvartett växte upp som grannar i tre sommarstugor bredvid varandra i Ramstaviken.

Hela sommarlovet under sextioalet tillbringades i stugorna med sommarlediga mammor. Det var mycket indianer och cowboys i lekarna.

"Då var Bröderna Cartwright det enda TV-programmet som vi tittade på. Vi gick och sprang upp till byn Ramsta, där vi fick titta på Cartwrights hos de som hade TV. De magiska somrar som vi fick uppleva är få förunnat."

Det var frihet under ansvar även om vissa flaggstångslinor blev avkapade för att tjänstgöra som lasso i lekarna. Naturen som lekplats såväl till sjöss som till land var deras element. "Vi träffas fortfarande regelbundet varje sommar till surströmming med mera och diskuterar glada minnen."

En stolt del av sågverkshistorien

Adalen och Ångermanälven med dess mynning är starkt kopplad till en lång och stolt sågverkshistoria.

Redan 1574 anlades den första vattensågen i nuvarande Kramfors kommun och från slutet av 1800-talet till mitten av 1900-talet kantades älven av sågverk

Noraströms sågverk startade vid dammen i Rossvik men flyttades sedan till en skyddad del av Norafjärden och var i bruk till 1940.

Större ändå var sågverket i Dal/Nyadal (bilden). Verksamheten startade i Dal, Ramvik, men flyttades till Hummelvik där det byggdes ett helt nytt

sågverk med tre ramar. Men namnet Dals sågverk behölls och det gjorde att det som en gång hette Hornö ny i stället kom att kallas för först Dal och sedan Nyadal.

1927 var sågverket i Dal ett av Sveriges modernaste men i början av 1930-talet tvingade den ekonomiska krisen i hela världen – och en explosion i ångpannan – fram en nedläggning och både sågramar och hyvlari flyttades till Strömnäs.

Tio år därefter höggs kajen och brädgården till ved och transporterades till fabriken i Kramfors.

Tommy Bergquist är ordförande i Lövviks by och idrottsförening, Deras föreningshus är högt beläget vid Lövviksfjärden. I bakgrunden syns Hemsön.

Toner av Ledin på Lövviks framtida musikteaterscen

Konserterna vid föreningshuset i Lövvik har gett mersmak. Publiken har slutit upp flera år i rad och nästa steg blir att bygga en friluftsteater för framtida bygdespel och musik av Tomas Ledin.

Lövviks by och idrottsförening, består av en mycket engagerad samling bofasta och sommarboende. Och trots att Lövvik är en liten by, har orten blivit vida känd som resmål i Höga Kusten. – Normalt sett är vi här varje vecka och då brukar runt 15 personer komma och jobba, dricka kaffe och prata. Det handlar både om att göra saker och umgås socialt, berättar ordförande Tommy Bergquist.

Eftersom medelåldern är hög i föreningen har man nu pausat mötena på grund av coronapandemin, i avvaktan på att läget ska

bli bättre.

Tommy Bergquist har varit med i föreningen sedan 1976. Han berättar att de nu håller på med en förstudie för att kunna förverkliga en friluftsteater och bygga upp en scen.

Förstudie beviljad

– Vi har fått förstudiepengar för att se om det är möjligt att gå vidare med det.

Det krävs bland annat ett byggnadstillstånd och pengar.

– Det handlar om ett antal miljoner. En tanke är att söka pengar från Arvsfonden, säger Tommy Bergquist. Han berättar att idén

Tomas Ledin invigde 2014 den utställning om hans familj och historia som finns i föreningshuset.

tog fart för tre år sedan i ett möte med Tomas Ledin.

– Jag träffade Tomas innan vi skulle ta ner utställningen efter sommaren. Då frågade jag om vi kunde göra något tillsammans här, utomhus.

Gillade tanken

Då var han fullbokad, men han gillade tanken på att göra något mer av hans Höga

Kustenskiva och undrade om det fanns lokala musiker.

Och visst fanns, och finns det. Musikern Klas Norberg pratade ihop sig med vänner och bildade Norakapellet.

De höll konsert i Lövvik året därpå och lockade dit 600 personer när de tolkade Ledins skiva om Höga Kusten.

– Året därpå, 2018.

höll vi till på lägdan och då kom 1 200 personer som också var matgäster och det flöt på väldigt bra, berättar Tommy Bergquist.

Samtal med Ledins producent har lett till att man ska trimma in föreställningarna till att omfatta maximalt 700 personer.

– Förhoppningen är att det ska bli föreställningar här på sommaren med Tomas Ledin.

Köpte in mark

En och en halv hektar mark har köpts in till ändamålet och det kommer att finnas parkeringsplatser. Projektet genomförs med hjälp av Kramfors kommun och skisser och ritningar över hur det ska se ut har tagits fram.

Det handlar om en tolv meter bred scen, där byggnaden är 17 meter i bakkant. Den

ska bli 12 meter djup och vara handikappanpassad med två loger, dusch och toaletter. Dessutom byggs ett servicehus med toaletter för besökare. Just nu undersöks problematiken kring ljud och buller och där verkar en lösning vara på gång.

Positivt bemött

– Folk i byn är väldigt positiva. Annars skulle man inte kunna driva det. Naturligtvis kommer det att låta, men närboende har sagt att det bara är att köra på, förklarar Tommy Bergquist.

Han tycker att det känns mycket inspirerande.

– Vi är en äldre grupp som är väldigt engagerade. Jag är hur imponerad som helst av människorna i bygden.

Text och foto:
Bo Wikman

Spåren efter Erik Daniels syns över hela Norabygden

När pandemin härjar och vandring rekommenderas som aktivitet är Erik Daniels mer aktuell än någonsin. Detta trots att han levde på kung Karl XIV:s tid.

Den 22 mars 1825 föddes Erik Daniels på ett torp i Norrsalteå. Han blev föräldralös vid tio års ålder och levde kvar på torpet tillsammans med sin bror till 18 års ålder.

Han betraktades av samtiden som svagsint och var fattig. Samtidigt ville han inte ligga folk till last, utan levde på jakt, fiske, växter och en gammal sedvänja att få mat hos folk i den by han för tillfället gästade.

Men mest levde han i skog och mark, med

en bibel och psalmbok som sällskap. Och så byggde han förstas kojor, som nu blivit inslag i de vandringsleder som Nora hembygdsförening underhåller.

Tio mil leder

Lederna omfattar sammanlagt tio mil och på dessa finns över 20 kojor utmärkta, lämningar efter Erik Daniels.

Norakonstnären Hans "Hampe" Svanberg, som föddes 1883, har i en tidningsartikel beskrivit Erik Daniels som en storväxt man

Markeringarna för Erik Danielsleden finns överallt i Norabygden. Här vid Sälje fäbodar.

med blå barnaögon, långt grått hår, som låg ner på axlarna och ett långt ovårdat skägg och med en knölig käpp i handen. Svanberg var åtta år och första mötet ägde rum när Erik Daniels kom till Hampes föräldrahem för att få en tallrik gröt.

Hampe besökte också Erik Daniels tillsammans med sina bröder och när de upptäcktes

av honom hälsades de välkomna med "Guss fre!". Erik Daniels satt då i kojöppningen och flätade fisknät. Kring hals och armar hade han lindat lummer som skydd mot myggen.

Bjöds på socker

Han bjöd Hampe och hans bröder på en näve bröstsocker som han förvarade i en näverask. Barnen kom sig

dock inte för att stoppa sockret i munnen.

Inne på den murade spisen stod en kast-rull och kokade. I den kastrullen puttrade potatis och strömming tillsammans, något som lär ha varit vanligt hos fattigt folk förr. Med sig i kojans hade Erik Daniels också en specialbyggd kälke som var utdragbar. På den förvarade han sina tillhörigheter och kälken användes som bädd när han vintertid övernattade hos olika bönder i byarna.

Invigdes 2019

Erik Danielsleden invigdes juni 2019 vid en vandring upp till Erik-Daniels-kojan på "Prästbords-skogen".

Då konstaterade man att hans boplatser fanns över hela Nora och att det som återstår av boningarna är själva stenmurarna, 'skorstenen', medan övrigt, som ristak och dylikt för länge sen ruttnat bort.

Den koja som anses vara bäst bevarad finns i Nordvik. Erik Daniels var skriven i Berg fram till sin död 1891, månaden innan han skulle fylla 66 år.

Text och foto:
Bo Wikman

Källor: Skriften "Så minns vi Erik Daniels" av Knut Åkerlund och norabygden.com samt Wikipedia.

Det finns tio mil led att vandra på om man vill följa i Erik Daniels spår.

Elin Lundgren är instruktör för lantbruk och maskiner. Hon kollar också så att kalvarna har det bra.

Nordvik vill utvecklas,

Nordvik vill växa och utvecklas.

För att klara det har flera idéer kläckts och många av dem frodas nu, eller är på väg att sjösättas.

– Det går bra för Nordvik. Vi kommer att öka elevantalet i höst på naturbruksgymnasiet, gymnasiesär och vi har vuxenutbildningar på gång.

Det säger platschef Andreas Telhammer.

Han är starkt engagerad i ett Leaderprojekt som ska förverkliga mycket av den tillväxt man hoppas på.

– Leaderprojektet handlar om att vi ska nätverka och stärka Nordvik, för Nordvik har väldiga resurser när det gäller kompetens, faciliteter och lokaler. Vi ska stärka Nordvik som centrum för en hållbar landsbygdsutveckling.

Tanken är att nyttja resurserna på platsen och där är även besöksnäringen högtintressant. Här finns gott om lokaler av olika slag, maskiner och inte minst kunskaper.

– Höga Kusten går spikrakt uppåt och där ska vi också vara med, med våra resurser.

Det är brist på sängplatser för turisterna under högsäsong och Nordvik har diskuterat ett samarbete med Hotell Höga Kusten.

Eleverna på Nordvik flyttar ut under sommarlovet och elevbostäderna står då tomma.

– Det är väldigt fräscha boendemiljöer. Då har planen varit att Hotell Höga Kusten ska kunna dispo-

nera boendet här. Elevbostäderna hamnar i ett annat prissegment, mer i stil med vandrarhem, som ska kunna bokas via hotellet. De sköter driften tillsammans med oss, alternativt hittar vi en modell i egen regi, förklarar Telhammer.

Entreprenörer med idéer kan ha anledning kontakta Nordvik.

Plats för besöksnäring

– Personer som vill ge sig in i besöksnäringen kan kontakta oss för förutsättningslöst planerande tillsammans. Vi har närhet till havet och det är fullt möjligt att bedriva kanotverksamhet eller någon typ av vattensport härifrån. Det skulle man också kunna koppla ihop med boendet. Vi har brygga, hav och lokaler tillgängliga för utrustning. Vi kan också medverka med att sälja in olika aktiviteter kopplat till djur eller maskiner.

Ett exempel skulle kunna vara tu-

rer på hästryggen, kanotuthyrning eller något annat. Odlare är också välkomna.

– Vi har flera växthus som bara nyttjas till en del, man kan till exempel hyra in sig och använda en del.

Telhammer beskriver Nordvik som en perfekt plats för mångsysslare.

– Kan vi bygga ett kompetenscentrum för landsbygdsutveckling här, så får vi synergieffekter av varandra.

Samarbetar med Hemab

Nordvik har ett pågående samarbete med SLU och Hemab. Hemab är det kommunägda bolaget Härnösand Energi & Miljö AB och SLU står för Sveriges lantbruksuniversitet.

– Restprodukter från Hemabs biogasframställning testas som gödsel hos oss. En forskare från SLU planerar och genomför studien till-

Simon Selin, elev på Nordvik, ser till att växterna får den näring de behöver.

Andreas Telhammer är platschef vid Nordvik. Han ser många möjligheter för verksamheten och tror att den kommer att växa.

Hanna Olli och Viktoria Miller har nu gått sitt första år på Naturbruksgymnasiet, här med hästen Nimbus.

växa och samarbeta

sammans med vår personal, säger Telhammer.

Ett annat spännande projekt gäller nära odling.

– Vi har gjort en förstudie om att odla grönsaker för kommunens kök och även till restauranger i närheten. Det skulle också kunna göras som ett integrationsprojekt. Kommunens nyanlända skulle kunna få språkträning och introduktion på den svenska arbetsmarknaden här.

Telhammer säger att många nyanlända har erfarenhet av jordbruk, och att de skulle kunna validera deras kunskaper.

– Det har visat sig fungera väldigt bra i andra kommuner och de kommer själva med nya idéer om vad som kan odlas här i Sverige.

– Inför nästa odlingssäsong tror vi att det blir något sådant projekt.

Testbäddar inom foodtech och energieffektiviseringar är andra delar av leaderprojektet och ett samver-

kansprojekt med Mittuniversitetet ligger på ritbordet.

Många elever väljer just Nordvik på grund av möjligheterna att utvecklas i hästbranschen. I mitten av juni väntas besked om finansiering av ett projekt som ska generera fler hästaktiviteter på Nordvik.

Populär inriktning

– Det innebär att vi drar mer kompetens inom häst till Nordvik. Vår hästinriktning är populär och just nu köper vi in fler hästar för att kunna ta emot fler elever.

Norabygden har avgörande betydelse för Nordvik, som funnits på platsen i 150 år.

– Många elever har praktik på gårdar runt omkring här och vi täcker upp kompetensbehov inom gröna näringar i bygden. Ibland har vi föreläsningar och temakvällar där alla kan komma och delta. Jag tänker att vi ska ha mer sådant för närboende.

– Jag vill att vi ska vara en trygg granne som omgivningen ska ha bra utbyte av, framförallt genom nätverkande.

Fler jobbtilfällen

Det kommer fler arbetstillfällen framöver enligt Telhammer som pekar på att det kommer fler elever.

– Vi fick i vintras signaler om att intresset ökar för inriktningarna på gymnasiesär, samtidigt som det är brist på LSS-boenden i närområdet. När vi fick den signalen insåg vi att det kunde bli svårt att ta emot fler elever, eftersom de inte har någonsans att bo.

Att starta LSS-boende i egen regi till terminsstart är dock inte möjligt, då handläggningstiden för en ansökan är lång.

– Vi kom överens med kommunen att de startar LSS-boende här vid terminsstart. Planen är att Nordvik senare tar över driften.

Mer vuxennärvaro betyder också en ökad trygghet för eleverna.

– Vi hoppas igen på att få igång en trädgårdsutbildning för vuxna och det kan ge arbetstillfälle för lärare inom trädgård.

Sammanlagt är det runt hundra elever som rör sig på Nordvik och det ser ut att vara fortsatt högt intresse för utbildningarna. Till hösten tillkommer betydligt fler än de som slutar våren 2020.

Ljus framtid

– Framtiden för vår bransch är ljus. Coronan är bedräglig för samhället men vi kan få lite medvind i frågor som rör självförsörjning och hållbarhet. Fler kanske får upp ögonen för att självförsörjandegraden i Sverige behöver öka.

Erik Palmquist driver Ica Nära Strömmen, en butik som växer och utvecklas.

Ica startar postutlämning i Nora

Ica i Nora blir utlämningsställe för Postnord under sommaren 2020. – Vi kommer att behöva mer yta, säger Erik Palmquist, som äger och driver affären.

Han säger att kunderna frågat efter paketutlämning ända sedan den nya affären byggdes för tre år sedan. Affären har sedan tidigare en hel del service. Till exempel finns det möjlighet att beställa varor från Systembolaget, hämta mediciner och att ta ut kontanter. Butiken har vuxit i betydelse som ett nav i området och är en naturligt mötesplats för folk i byarna om-

Erik Palmquist och Helena Wallin packar en kasse för utkörning, en uppgift som återkommer ofta.

kring. Det går också bra ekonomiskt, eftersom omsättningen ökar för varje år, enligt Erik Palmquist.

Allt fler kunder

– Det blir fler och fler

kunder och folk kommer allt längre ifrån för att handla här. Sommarsäsongen innebär en betydande ökning av omsättning och aktivitet för butiken. Då växer anta-

let anställda från fyra till tio, vilket innebär sommarjobb för bygdens ungdomar.

– Det börjar redan i april, under påskveckan, då stugägarna kommer. Mot som-

maren är det tre, fyra gånger så många kunder och i mitten av juli är det som mest, konstaterar Erik Sundquist.

Dubbelt så många

Det är en tid när folk-mängden fördubblas. Ofta är det folk med anknytning till bygden som kommer, medan strömmen av dagsturister inte är så påtaglig som i exempelvis Nordingrå.

Matkassen igång

Butiken Ica Nära Strömmen har sedan länge haft utkörning av matvaror, något som accelererat under coronatider, men nu utökas den servicen med ännu en tjänst.

– Vi har fått igång

matkassen, Icas färdigpackade matkassar. Kassarna innehåller ingredienser till färdiga måltider för tre till fem dagar och riktar sig till familjer som inte har lust eller tid att själva gå runt i butiken och leta matvaror.

Tog över 2014

– Det ger också möjlighet till lite nytänkande i köket, tipsar Erik Palmquist.

Han tog över butiken som 22-åring 2014 och var med under uppbyggnaden av det nya Icavaruhuset 2017, då den växte till 400 kvadratmeters yta och nu står 100 kvadratmeter till på önskelistan.

Text och foto:
Bo Wikman